

Иванъ Франко.

№ 20.

№ 20.

ВІСНИКЪ
"ПРОСВѢТА"
ВІСНИКЪ ГОД.

Константи
Нанько
ский

Лесышыка челядь.

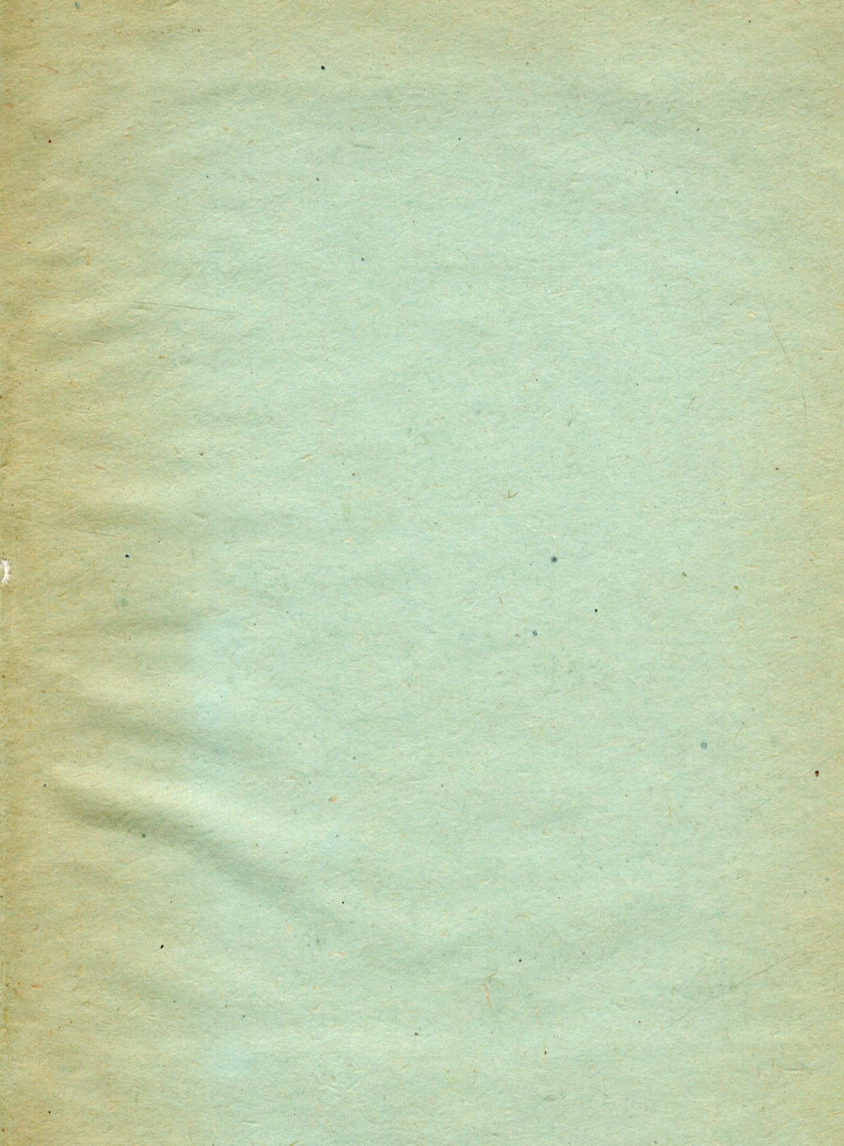
МАЛЫЙ МЫРИНЪ.

Грыцева шкильна наука.

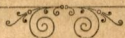
КИЕВЪ.

Типографія Петра Барскаго, Крещатикъ, соб. домъ, № 40.
1901.

46
Лесышына челядь.

Малый Мыринъ.

Грыцева шкильна наука.

КІЕВЪ.

Типографія Петра Барскаго, Крещатикъ, соб. домъ, № 40.

1901.

116

Дозволено цензурою. Київъ, 26 Февраля, 1901 года.

Львівська Філія
бібліотеки АН-УРСР

25607

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 31790

Ф/Т
1-504
1061

Лесышына челядь.

I.

Чудовый литній ранокъ. Въ холоднымъ легенькимъ повитри ледве—ледве мріе шырокий ланъ жыта. Жыто—мовъ золото. Колосся, наче праныкы, ажъ похылылось пидъ вагою зерна та перловыхъ крапель росы, що позвысалы зъ кожної стеблынкы. Стебла стоять высоки та ривни, жовти и гладеньки мижъ зеленымъ лыстамъ беризкы, повійкы, осету та другого бурьяну, що стелеться сподомъ. Де-не-де выдніється зъ-посередъ того золотого пахучого моря квитка кукилю або польового маку.

Зійшло сонце. Зацвирчали цвиркуны на усяки лады, забренилы велыки польови мухы, затрипоталысь чорни мотыли по-надъ колосыстымъ моремъ. Природа ожила. Витеръ подувъ дужче, подувъ тепломъ видъ лиса и зачавъ струшуваты срибну росу зъ травъ та квитокъ.

Въ сели пиднявся гоминъ, закипило жытямъ. Выгинъ зарябивъ видъ худобы, котру гналы на пашу. За худобою йшлы заспани та невмыти пастухы. Де-котри лышень, котри впилы вже й

поснидаты, спивалы весело, выгукували та вяляскувалы батогамы, женучы свій товаръ.

Зъ хатъ закурився дымъ. Господыни топлять зарани, щобъ хутко зварыты обидь; молодыхъ выряжають у поле.

Тилькы у старои Лесыхы не курыться зо стрихы, хочъ тамъ ихъ тры: стара, дочка Горпына и молода невестка Ганна, але воны такы николы рано не топлять,—все ввечери; ввечери спечуть та зварять, що тамъ треба, та цилый день Божый и не дбають про те. Запопадлыви господыни,—хочъ куды!

Хазяйство у старои Лесыхы не згирше. Хата хочъ стара, та ще добра; на двори будыночки нови, простори, чысти; худибка така гарна, що Господы! пасика тежъ по смерты Леська не пишла въ нивецъ. Лесыха прыняла старого дида Зарубу въ хату, обшыла, обмыла,—та й уже старый литомъ и пасикы пыльне, и коло хаты найменьшой трисочки допантруе.

Лесыха була й справди жинка хазяиновыта та запопадлыва, крута тилькы на вдачу та тверда. Бувало, за-що визьметься, то хочъ рачкы лазь, а все поставыть на своимъ; хочъ волосся въ неи вже й сывило, проте лыце ии було червоне й здорове, якъ буракъ. Облеслывого и солодкого языка въ неи не було. Говорыла вона все урывысто и якось гнивно. Жарту або шырого слова не чувъ видъ неи нихто. Кожному умила допекты своимъ гострымъ языкомъ. Правда, кажуть, не зъ добра вона така й стала. Небижчыкъ Лесько,

розказують, тяжко бывъ ии за-молодыхъ литъ, прыбывавъ килкомъ за косу до лавы та бывъ... Зъ горя вона тоди не разъ и напивалася, и той звычай оставсь у неи ще й теперь, хочъ николы пїяцтво не доводило ии до того, щобъ розтренькувала, розвіювала гирко зароблене добро. Якъ колы пыла, то пыла сама. Въ ии хати а ни въ цилому сели ниhto видъ неи николы не понюхавъ й чаркы горилкы. Стара Лесыха була дуже тверда й скупа.

Гнатъ Лесышынъ довго не мигъ оженытися. Ни одна дивка въ сели не хотила йты за нього. Не знаты,—чы тому, що бувъ такой злый та забіяка,—чы тому, що такой поганий. Волосся червоне, очи маленьки, хытри, якъ у якого Татарины, самъ великий, голова—якъ макитра, а губымовъ подушкы—такъ повыдувалысь. Ну, не проте ричъ,—хай його тамъ Маты Божа судыть!—Але досыть того, що нїяка дивка не хотила за його йты. Ще—не знаты, якъ и чому—плелы щось люде, що Гнатъ не зовсимъ мае чысти пальци: не разъ тамъ кризи ныхъ и де-що чуже прослызнеться. Не знаю, якъ де, а въ нашимъ сели вже нема бильшой ганьбы, якъ колы кого обнесуть злодіемъ! Такъ було и зъ Гнатомъ Лесышынымъ, тому-то не мигъ винъ довго оженытися: ни одна не хотила йты за нього.

Але нарешти трапылась такы одна Ганна Тымышына; пишла вона за Гната, та на свое горе; бидна сырота безъ батька, безъ матеры, тилькы й прынесла вона у Лесышыну хату

що свои чорни бровы, кари очи, та пару рукъ робочыхъ, та терпячке, слухняне й покирлыве серце. Ой, зазнала жъ вона доли за Гнатомъ! Не минуло й року, а вже стала счезаты и краса, погасаты блыскъ очей, хылытыся до земли вродлива голова! Звычайне — грызота, сварка та бійка! кого вони не прыгнуть до земли, кому не позбавлять веселощивъ?.....

Отъ вамъ и уся Лесышына челядь! Ага, бувъ ще у Лесыхы хлопчына, наймытъ Васыль, що пасъ худобу. Його проzywалы Горланъ, бо завжды, скоро вжене худобу въ лисъ, горланить та выгукуе, и не вгае а ни на хвылыну. Въ одынъ ментъ вамъ и веселой затыгне, и журлывои, и зъ Псалтыру та гласивъ церковныхъ. Не бувъ винъ пысьменный — все те попереймавъ зъ голосу, и абы вамъ хочъ одну писню умивъ скинчыты! Голосы та писни плелыся въ його голови въ якимсь дыкимъ нелади и моталыся, мовъ вихти сина въ буйнимъ витри; вони переймалы його всего; винъ тоди не тямивъ ничогисенько. Худоба брела тоди, куды хотила. А якъ хто другый спивавъ, то винъ не любовивъ слухаты — сказано, якийсь прыдурковатый неначе. Зъ чого йому таке пишло, Богъ знае: може тежъ зъ нужды та бійки, бо натерпився винъ усякого лыха, видколы померлы його родычи на холеру. Вони, кажуть, булы богатеньки и пестылы дуже свого Васылька. Смерть забрала ихъ нагло одного дня. — Васылько перейшовъ у чужи руки, а чужи руки, звисно, не гладять! Былы його, бо бувъ

розпещеный, упартый, ленивый. Выгнали зъ него
ти хыбы, та затуркалы молоду голову, затопталы
останню ыскорку дытынячой свободы и жвавости.
Земля, батькившина його, зсызла у чужыхъ ру-
кахъ, мовъ снигъ у води, а Васыля далы на
службу до старой Лесыхы. Ой, нерай же винъ
и тутъ знайшовъ!

Н. — выговоръ. —

Лесыха, сказано, запопадлива — перша йде
зажыналы зъ дочкою та невесткою.

— Побачымо, чы нашъ Горланъ и сьогонди пу-
стыть худобу у спашъ, чы буде тямыты вчораш-
ни сынякы? — заговорила, якось нибы нахваляю-
чысь, грозячы комусь, Лесыха, идучы передомъ та
поблыскуючы новымъ серпомъ пидъ пахою.

— Та й чому бъ винъ не пустывъ? Якъ зачне
выгукуваты, то й про свить забуде, не то про
худобу! — видрекла Горпына. И гарне молоде лице
свитылось здоровымъ румянцемъ супроты сонця,
що червонило на сходи. Вона одна була ще най-
щасливейша на всю хату. Маты любила и,
хочъ, правду сказавшы, не разъ и Горпыни прый-
шлося скоштуваты гиркои видъ матери та брата.

— Такъ, такъ... прыголомшылы бидного хлоп-
ця, якъ кота прысмаленого, та теперъ добыва-
ють! — шепнула сама до себе несмиливо Ганна.
Въ серци бидной сыроты найскорише збудылась
жалисть до такой жъ круглой, нещасной сыро-
ты.

— Ага, свій все за своимъ руку тягне!— видризала їй сердыто Лесыха. Вона почула тихи слова невестки.

— Не бійся, моя голубко, и ты варта на одну зъ нимъ гыляку! Зійшлося двоє сыритокъ, та й заразъ одно другого и жаліете. А не дала бъ вамъ Маты Божа просвітлои годыны, що вы мою працю дарма марнуєте, мій хлибъ дурно жерете...

Лесыха замовкла—задыхалась. Нихто бильше не обзывався.

Прыйшли на місце. Ганна выбрала місце на межи, де склала полуденокъ. Лесышына нывка була шистъ загонивъ завшыршкы,—у трьохъ воны могли зъ нею безпечно упоратысь.

Лесыха и тутъ порядкуе.

— Ты, непóтрибе,—обизвалась прудко до невестки,—ставай отуть!—и показала їй найшыршый загинъ.—Ты—до донькы—сюда, а я зъ краю!

Поставалы.

— Господы, помагай!—сказала Лесыха и перша ужала жминьку спилого, колосыстого жыта, перша зробыла перевесло, звязала снопыкъ и видставыла його на бикъ. То первачокъ,—винъ на урожай, значыть.

— Ану, до роботы!—промовыла зновъ, и тры жиночи головы схылылысь до земли. Въ рукахъ заблыскотили серпы, захрустили тверди стебла жыта, пидотнути блыскучымъ зубчастымъ зализомъ; жменя за жменею падае на землю. Коныкы, жуки и усяка коماشня утикае передъ серпами. Часомъ и злякана сира мыша выгулькне

зъ своєї норы, перебижить по-пидь ногы жєн-
чыси, та й зновъ сховаеться у ямку.
Рано, холодкомъ, зъ росю—добре жаты. Хрупъ-
хрупъ, хрупъ хрупъ—тильки всього й чуты, та
шелестъ складанного въ снопы жыта.

И поволи-поволи свиже, польове повитря,
тыша въ поли, одностайнисть роботы спонукують
духа, щобъ винъ обьявувъ себе. Розмова не лег-
ко тутъ завьяжеться: стара Лєсыха все иі якосъ
прикро перерве. Отъ хиба одни спивы...

И отъ зъ повной тыши и одностайного хру-
панья стебелъ выделяеться чудовый срибный ты-
хенький, несмилый голосокъ. Се Горпынынъ го-
лосъ. Стара жне, не вважає на те. Горпына стає
смилийша, голосъ мицнїє, изъ серця ллеться смут-
на, але чудова писенька:

Туды лозы хылылыся, куды витеръ хыле,

Туды очи дывылыся, куды серцю мыло...

— Слухай ты, оглашена! — крыкнула Лєсыха
на неvistку, — вже зостаєшя? Руку тоби покор-
чыло, чы що?

Ганна, слабовыта ой такъ, не встыгала на
найшыршимъ загони йты у-ривни зъ другымы.
Вона зосталась була вже майже на пивтора сно-
па ззаду.

— Що бо вы, мамо, сьогодни вчепылысь до мене,
якъ оса?—одказала вона, набравшысь смилыво-
сты, але не пидводячы головы.— Хиба не бачыте,
що не можу швыдче жаты, бо загинъ шырокий?
Вашъ загинъ не те зовсимъ, то й добре вамъ го-
ворыты!

Се розлютовало Лесыху.

— О, дивиться! Яке смиле та упарте. Ще й свое
рыло уставить навпроты мене! Эй, небого моя!
Колы-бъ вечеръ швыдче, прыйде Гнатъ зъ косовы-
ци, не будешъ ты така языхата!

Ганна хотила ще шось промовыты, але Гор-
пына шепнула до неи:

— Дай спокій, сестрыце! Мами треба-жъ потер-
котиты. Жнимъ разомъ!

Ганна замовкла. Горпына зачала ии все пиджи-
наты; майже пивъ загона соби забрала. Вона бу-
ла щыра душа, не въ матиръ вдалася, та часомъ
тильки говорила, пидъ ии ладъ пидроблюючысь,
бо знала тверду матерыну натуру. Зновъ стало
тихо; тильки стебла хрупотять та часъ видъ
часу серпъ брязне объ каминець.

Горпына трохы згодомъ затягла другу пис-
ню. Ганныне сердце обняла туга и жалощи, котри
тежъ такъ и рвалыся вылытысь у песни. Вона
несмилыво, але ривно затягла:

Ой зйды, зйды, ясный мисяцю,

Якъ млыновее коло,

Ой выйды, выйды, сердце дивчыно,

Та й промовъ до мене слово.

Ой рада бъ я та й выходыты,

Изъ тобою говориыты,

Лежыть нелюбъ по правій руци,

Боюсь його розбудыты!

Лесыха слухала писню, заципывшы зубы;
вона килька разивъ зъ-пидъ лоба суворо погля-
нула на невестку. Ганна не бачыла того, жала

дали и спивала. Зъ їи очей скотылася навить непрохана сльоза и впала на серпъ, — знакъ, що їй сердце їи спивало тую жъ пісню, не тилькы уста.

— Отъ що їй въ голови! Краля наша прехороша! Яки писенькы виводить! — перебыла гнивно Лесыха.

— Дайте бо вы, мамо, Ганни спокій! — зъ сердцемъ видказала Горпына. — Що се на васъ найшло? Ни говорыты, ни плакаты, ни сміятися не даєте, ще їй спиваты бороните! Яка марà дали выдержыть у васъ?

— Но, но, но... рострескотилася, сороко кучо-хвоста! — скрыкнула маты. — Жны-но мовчкы, то краще буде! Не бійся, знаю я, де и у тебе раки зимують! Отъ не мовчы лышь, то їй ты будешъ знаты, по чимъ кившъ лыха!

Зновъ одностайне и понуро йшла робота. Стара иноди покрыкувала на невестку, то на доньку, мовъ окономъ. Вже сонце геть-геть пидійшло. Вже наши тры женчыкы пополуднували и, не спочываючи, узялыся зновъ за дило. Сонце пекло; зъ лыць котывся питъ. Цвиркуны цвиркалы голосно та вйидливо. Здавалося, що ихъ голосъ роздається десь глыбоко пидъ землею... Окримъ цвиркунивъ, усе затыхло, все поховалося въ холодокъ одъ пекучого сонця. Одни лышь люде, паны сотворицня, мучаться тоди, колы спочывае прырода.

III.

— Лесыхо, Лесыхо! — гукавъ голосъ якогось косаря зъ-пидъ лиса.

Лесыха встала, приставила руку до лоба и вперла очи въ далечинь.

— Чы не бачыте, — онде тры ваши коровы у вивси? — крычавъ голосъ знову.

Зъ лису чутно було выгукування и вереск-
ливый спивъ Василя:

Ой тамъ на горбочку

Сыдивъ дидусъ въ черепочку,

А мы його не пизнали... Гей!

(се „гей!“ тяглося безъ кинця довго) — Маты жъ моя, маты, пусты мене погуляты... Г-о-о-о-а-у-споди, воззвахъ тобі — услыши мя!...

— Отъ бисове насиння! Зновъ у шкоду пустывъ! Бодай ты зъ себе печинки выкрячавъ! Васылю — гей! Васылю — гей! Оглашенный, говъ! А не бачышъ, що коровы въ шкоди — га? А повылазылы бъ тобі оти слипаки!

— Господы, помыло-о-ой! — ишовъ видгукъ зъ лиса. Те „лой“ — тяглося зновъ дуже довго и згубылося вкинци десь въ далекимъ темнимъ лиси.

— Горланю — на, Горланю! — закрычавъ зновъ косарь зъ-пидъ лиса. — А не выженешъ ты соби коривъ зъ паши? Выгнало-бъ тебе, якъ гору Бачынську!

— Ой туду, ду, ду, ду, ду, ду, за волами я, я йду, — репетувавъ Горлань зъ лиса.

Косарь упевне стративъ терпчивисть, бо вхопивъ косу на плече та побигъ самъ выганяты коровы зъ вивса. Увигнавъ ихъ у лисъ и щезъ зъ нымы въ темряви зѣлени. Черезъ хвылыну чутно було крыкъ и голосиння Васыля.

— О - то - то - то! — приказувала Лесыха, зновъ схыляючысь до жныва. — Хай зъ нього тамъ и третю шкуру здійме, слова йому не скажу! Хай пантруе худобы, а не горланыть!

Вечорило. Сонце пышно закотылося за сыни горы Мрака зачала налягаты на луку и клубытыся чымъ разъ шырше сывымы туманамы. Обиззався десь деркачъ одынъ до другого; перепельцы запитподьомкалы зъ жыта. Витерь повіавъ зъ ставка и прынісь вохкый духъ лопуха и татарського зилля. Любо якосъ та легко ставало на серци.

Наши женчыхы дожалы нывкы, поставалы, повыпростувалы крыжи та видсапувалысь.

— Гарный день буде завтра, — промовыла Лесыха якосъ ласкавійше, ніжъ звичайно. — Богу дякуваты, що сьогонди тутъ впоралысь. Завтра треба буде ячминь на Базарыщи схопыты.

— Гарна ничъ буде сьогонди! — потыху мовыла Горпына и легко зитхнула.

Ганна всмихнулася до неи, та якосъ сумно, мовъ кризь сльозы. Вона одна знала про тайну Горпыныного дивочого серденька, про її кохання до вродливого, чорнобрывого парубка Дмитра Грома.

— Ну, чого стоите! Ганно! Бурьяну треба на-
рвати коровамъ! А ты, дивко, бижи та телята на-
пій! Ну, мерщій!

Ганна заразъ метнулася мовчки, раднійше,
якъ звичайно. Чаривна сыла лежить въ однимъ
однисенькимъ ласкавійшимъ слови! Горпына під-
бигцемъ и поспивуючы стала поспивати до-дому,
а стара Лесыха, поклавшы серпъ на голову,
вистрямъ до хустки, и завдавши соби на плече
снийпъ-первакъ, повагомъ, посунула за нею. Остан-
ньою прийшла до-дому Ганна, двигаючы на пле-
чахъ рядно свиного, пахучого бу́ьяну. Коровы
уже їи дожыдались, а побачившы свою звичай-
ну вечерю, зачалы ревити зъ радощивъ и стов-
пылыся разомъ коло синешныхъ дверей, дожы-
даючы, колы прыйде черга кожній зъ ныхъ иты
до синей, покуштувати смачного зилля и видда-
ты въ чысту дїйныцю свій цілоденный запасъ
молока.

Уже зовсимъ смеркло. У Лесыхы затоплено
въ печи, и огонь палае червонымъ свитломъ.
Ганна зъ Горпыною пораються, варять, що треба,
на завтра. Дидъ Заруба голосно говорить молит-
вы, сыдячы на прыпичку, а Василь, наслухав-
шыся лайки видъ Лесыхы и видибравшы зо
два стосуны межы плечи, полизъ на пичъ и за-
снувъ, не дожыдаючы вечери.

Пидъ викнами почувулися тяжки чоловичи
крокы и брынькання косы, а трохи згодомъ увій-
шовъ Гнатъ у хату, кынувъ старый солом'яный
брыль на лаву и сивъ кінець столу.

Гей ты, Горланю! Быкы попрыпынани?

— Попрыпынани, попрыпынани,—одказала Ганна, мыючы мыскы и захожуючысь коло вечери.

— А ты, господыне, де твои серпы лежать?

— Де жъ? А тамъ же-жъ у синяхъ, надъ од-
виркомъ! Де-жъ бы малы?...

— Ага! Якъ бы бувъ не додывывсь, бувъ бы
соби ногу на-выкы-вични просадывъ! Пидъ са-
мымъ порогомъ!

— То, певно, коты...

— Ой, небого моя! Не гляды-но лышъ моеи пра-
ци, якъ ока въ лоби! Нема чого свого роскыдаты!
Не дуже багато зъ собою прынесла!

Ганна замовкла. Їи дуже прыкро вкололы си
слова. „На що жъ ты бравъ мене? Адже жъ ты й
тоди бачывъ, що я бидна!“ Си думкы товпылысь
у неи въ голови, але не було у неи смилыво-
сты кынуты й соби жъ нымы у вичи Гнатови.

— Ну, спаты! —командуе Лесыха. — Ты, непот-
рибе, огонь въ печи погасы, смиття заметы у
кутокъ, чуешъ? Горшкы у пичъ, нехай крупы
до завтрього допріють! Горпыню, воды ще нема!
Рушай по воду, тилькы хутко!

Ганна почала поратыся, а Горпына выбигла
до синей. Тамъ лышъ заторохтила видрамы та
коромысломъ, рыпнула дверыма, а зъ-надвору
чуты було веселу писеньку:

Якъ-бы була така гарна, якъ та зоря ясна,

Свитыла бъ я мыленькому — никола не згасла!

— Онъ яки-й у голови цвиркуны цвиркочуть!
обизрався сердыто Гнать роздягаючысь.

— Мамо, не посылайте и никола у-вечери по воду!

— А то чому?

— Та хіба не знаєте? Той довгоносий Громыкъ, онъ що по той бикъ шляху, щось дуже до неї...

— Що? — скрыкнула Лесыха. Отой зашмарканий сміе пидлазыты до моеи донькы? Та я йому волосся обирву на його капустяній голови! Я пиду до його матери, нехай його соби держыть, колы не хоче, щобъ йому якого лыха не скоилося!

Гнать лигъ уже на постиль. Лесыха довго ще не могла заспокоитысь, и ходыла по хати.

— Ну, хай я його попаду въ свои руки! Знатыме винъ! Пидсвынокъ гыдкий! Та я якъ вхоплю його за одну лапу, а другу якъ наступлю, то роздеру його геть!

— А що вамъ, мамо? — почала уговорюваты Ганна. Вона доси мовчала та кинчала прыбираты. — Що се вамъ такъ прыпало? Слухаєте, що Гнать плете! Та нехай винъ скаже, чы бачывъ винъ колы своїмы очыма, щобъ Громыкъ Горпыну зачипавъ?

— О, який знайшовся адукать! — гукнувъ зъ постели Гнать. — А не пидешъ ты спаты, ты, робитныце моя неплатяна!...

Лесыха роздяглася и лягла на лежанци, де Ганна постелыла вже для неї мяку перыну и дви подушкы. На печи хропивъ уже голосно дидъ Заруба, та часъ видъ часу скрыкувавъ зъ просоння Василь.

— Диду, а повернитися на другий бикъ! Не хропить такъ—пичъ завалиться!—крыкнула Лесыха, штурхаючи дида у бикъ.

— Богъ заплатить! Ручечкамъ роботящимъ и ножечкамъ приходящимъ, и головамъ выслухо- щимъ,—зачавъ Заруба кризь сонъ свою звычай- ну молитву, але заразъ же обернувся на другий бикъ и втыхъ. Заразъ же заснула и Лесыха.

Тихо стало въ хати. Мисяць неспило бли- до проглядає кризь невелички щибки. Ганна ще не лягала спаты. Вона сперла голову объ викно и довго стояла, тяжко задумавшысь. Про що вона думала? Богъ її знає. Може, переходылы по- передъ її очыма її лита молоді, невесели, сырит- ськи; може, прыгадувалася її серцю яка перша щаслива, безталанна любовъ, бо въ очахъ за- свитылося дві сльозы, а зъ устъ ледве чутно полылася сумна думка:

Ой якъ же мени смутній не буты:

Кого люблю я, трудно забуты:

Чорнії очи прынаду дали.

Душу и тило зовсимъ узялы.

Ой ты, дивчыно, словамъ нудышь,

Сама не знаєшь, кого ты любишь.

— Ой, знаю, знаю, кого кохаю,

Тилько не знаю, якъ жыты маю.

— Жинко, хазяйко моя невсыпуша! Що се ты выбралася мыши ловыты, чы що? Чому спаты не йдешъ?—обизвався Гнатъ.

Ганна схаменулася, обтерла сльозы и стала на молитву.

Молылася вона довго, гаряче, простыми, сердечными словами. А пидъ викнами на вышні виводывъ соловейко свои голосни спивы, все починаючи мовъ на смихъ: „патыкомъ, патыкомъ, патыкомъ, та й трись! цюрррр!“... А на выгони прощалася Горпына зо своимъ коханимъ.

— Горпыно, серце, зажды ще хвылыночку! Мы ще й не наговорылися.

— Ни, Дмытре, нема колы, мама будуть сварытись. Ты знаешь, яки воны! Добра-ничъ! А завтра...

Не докинчыла, вхопыла видра и побигла до хаты.

— Завтра, — шепотивъ за нею Дмытро; довго поглядавъ зъ выгона на Лесышину хату, а дали й задумався.

— Чы не дарма я ии люблю? Чы виддасть ии стара Лесыха за мене?—подумавъ винъ. Серце йому стыснулось, колы згадавъ про свою биднисть.

— Треба робыты, заробляты що сылы, а чы що зъ того выйде?...

Зитхнувъ важко, вытягъ сопилку зъ-за пазухы, заправъ, затыликавъ, та такъ дрибно та смутно та якось такъ, немовъ бы въ тимъ голо-си топылась уся його надія на тыхе щастя.

— Гирка моя доле! — прошепотивъ Дмытро и повернувъ до своей бидной, вербамы обсаженной хатыны, де жыла його стара маты. Зъ-межы густыхъ зеленыхъ вербъ почувся парубоцькый голосъ, що виводывъ писни:

Выйды, дивчыно, выйды, серденько,
 Та й выйды, та й выйды,
 Та й выйды, серденько,
 Та й выйды, рыбонько.
 Та й выйды!

Малый Мыринь.

I.

Малый Мыринь — якась дывна дытына. Батько втишається нымъ и каже, що винъ чудово-розумна дытына, але батько, звисна ричъ, судья непевный. Та ще Мыронивъ батько — чоловікъ уже въ литахъ, ледве дочекався дытыны, тымъ-то яка-бъ тамъ не була собі дытына — все вона у нього золота, и розумна, и гарна. Сусиды тихо балакалы мижъ собою, що Мыринь, — якесь не таке, якъ люде: иде та й розмахуе рукамы, бубонить щось само до себе, визьме прутыкъ, ляскае по повитри, або стынае головки у будякивъ та ластивячого зилля. Середъ другихъ дитей винъ не-смиловый и непроворный, а колы часомъ и видизветься про що-небудь, то таке сплеще, що старши якъ почують, то тилькы плечыма здвигнуть. — Васылю — говоритъ малый Мыринь до малого Васыля — ты докы уміешъ рахуваты? — Я? а докы мени вмиты? Пять, симъ, парканадцять.

— Парканадцять! ха, ха, ха! А сколько то буде-парканадцять?

— Сколько? Я не знаю!

— Та то ни сколько. Отъ сядь лышень, будемо рахуваты.

Василь сидае, а Мыринъ починаяе рахуваты, одбываючы за кожнымъ разомъ прутомъ по земли: оденъ, два, тры, чотыри...

Василь слухае, слухае, а дали вставъ и побигъ. Мыринъ и не запримитывъ: сыдыть, молотыть землю та рахуе дали й дали. Надійшовъ старый Калына, кахыкае, кречче и охае, — Мыринъ не чуеть — все свое. Старый зупынывся коло нього, слухае, слухае... Мыринъ дорахувавъ уже до чотырохсотъ.

— А ты, капосна дытына, э! — сказавъ старый своимъ звычайнымъ, трохы гунявымъ голосомъ, -- а ты що робышь?

Малый Мыринъ ажъ кынувся зъ несподиванкы и обернувъ злякани оченята на старого Калыну.

— Та ты землицю святу бьешъ, э? Ты не знаешъ, що землиця — наша мама? Давай сюды отой пруть!

Мыринъ давъ, не розуміючы гараздъ, чого хоче видъ його старый. Калына шпурнувъ прута геть у кропыву. Мыринъ трохы не заплакавъ — не такъ за прутомъ, якъ за тымъ, що старый перебивъ йому личбу.

— Иды до-дому та, краще, „Отче нашъ“ прокажи, э-э-э, анижъ маешъ таки збытки робыты!

— сказавъ старый зъ суворымъ выдомъ и пошкандыбавъ дали. Мыринъ довго зорывъ за нымъ, все ще не можучы соби въ тямкы взаты, за що се старый розгнивався и чого видъ його хоче.

II.

Малый Мыринъ надъ усе любыть бигаты самъ по зеленыхъ, квитчастыхъ лугахъ по-мижъ шыроколыстымы лопухама та гарнымъ польовымъ роменомъ, любыть упыватыся солодкымы пахощама росыстои конюшыны та квитчатыхъ прылыпчастымы лопуховымы гудзыкамы, котрыхъ такъ и начепляе на себе видъ нигъ до головы. А ще ричка, черезъ котру зъ горёда треба йты на пастивныкъ, невеличка супокійна пидгиревка ричечка, зъ глыбокымы крутымы та обрывыстымы берегама, зъ глынястымъ дномъ, вкрытымъ дрибнымы плиткамы, що оброслы мягкымъ зеленымъ водоростомъ, довгымъ, мовъ зелени шовкови пасма, — ся ричка — то правдыва роскишъ, то сыльна прынада для Мырона. Тамъ винъ цылымы годынама любыть сидиты, забравшысь въ высокую зелену осоку або мижъ густе лапате лыстя надбережного пидбилю. Сыдыть винъ и дывыться на воду, що тыхо-тыхо плюскотыть соби; на траву, що хылыться видъ витру; на ковблыкивъ, що часъ-видъ-часу вылазять зъ своихъ печеръ або выплывають зъ глыбыны, розшукують на дни водяне хробацтво, то зновъ высталяютъ свою тупу вусату мордочку ажъ надъ воду, хапнуть разъ-другый повитря та й утикають чымъ дужчъ въ свою

схованку, немовъ бы закоштували незнатъ якої присмаскы. А тымъ часомъ сонце зъ ясноґо темно-блакитного неба гріє Мыронови плечи и все тило, але не пече його за шырокимъ лыстомъ. Любо йому. Невелычки його сири оченята живо бигають, дытыняче чоло морщыться,—думка починая ворущытыся.

Отъ сонечко,—чому воно таке невелычке, а татуньо казалы, що воно вельке? То, певне, въ неби лышень така невелычка дирка проризана, що його такъ мало выдно!...

Але заразъ же въ його голови заворушылася й друга думка.

— Ба, а якъ же воно? Сходыть—тамъ дирка мала; заходыть—то й тамъ дирка. Хиба-жъ дирка разомъ съ сонцемъ по неби ходыть?...

Се не може помыстытыся йому въ голови, и винъ обицяє собі, що, скоро прыйде до дому, то заразъ запытається татуня, яка то въ неби на сонце дирка проризана?

— Мыроне! Мыроне! — чуты здалека крыкъ,—то маты клыче. Мыринъ почувъ, схопывся, збигъ зъ берижка надъ бريدъ, щобъ перейти черезъ ричку, та й раптомъ зупынывся. Багато разивъ уже винъ переходывъ черезъ ричку, та й ничого, а теперь зненацька нова поява впала йому въ очи. Винъ стоявъ якъ-разъ проты сонця, и дывлячыся въ воду, побачывъ несподиванно, замиець милкого дна, каминчыкывъ и мякыхъ зеленыхъ пачосивъ водоросту—одну бездонно-глыбоку сыняву. Винъ не знавъ ще, що се небо зъ воды всмихається до нього, и зупынывся. Якъ же тутъ йты въ таку

глыбочинь? И видкы вона взялася такъ несподиванно? Винъ ставъ и почавъ пыльно розглядаты глыбочинь. Все однако. Винъ прысивъ — тилькы пры берижку выдко знайоми каминчыкы та чуть звычайне любе джурчання воды на броди. Винъ повернувся лицемъ у другый бикъ, за сонцемъ — глыбочинь щезла, бридъ милкий, якъ и бувъ. Ся прыгода и втишыла и здывувала його. Винъ почавъ повертатися на вси боки, пробуючи и втишаючысь дивнымъ зъявыщемъ. А про мамине клыкання и зовсимъ забувъ!

И довго такъ стоявъ малый Мыринъ то схыляючысь, то повертаючысь надъ бродомъ, але лизты въ воду все якось не смивъ. Усе здавалося йому, що отъ-отъ середъ милкого каминчас того броду земля розскочыться, и десь визметься бездонна, блакитна глыбочинь пидъ ричкою, мижъ высокымы берегами, и полетыть винъ у ту глыбочинь далеко, далеко и зныкне въ ній мовъ трисочка, укынута въ глыбоку темну крыницю. И хто знае, докы стоявъ бы винъ надъ бродомъ, якъ-бы не надійшовъ сусидъ Мартынъ, що зъ вылами та граблями выйшовъ до сина.

А ты чого тутъ стоишь? Онъ тебе маты клыче! Чому не йдешъ до-дому?

— Та я хочу йты, але боюся.

— Чого?

— Та отъ, дивиться! — И винъ показавъ бездонну сыняву въ води. Мартынъ не зрозумивъ.

— Ну, та чого тутъ бояться? Адже-жъ милко.

— Милко? — спытавъ не ймучы виры Мыринъ. — А онъ яка глыбочинь!

— Глыбочинь? А ось дывысь, — сказаў Мартынъ, и якъ бувъ у постолахъ, такъ и перейшовъ черезъ бريدъ, мало й замочывшы ихъ. Се додало смилывосты й Мыронови, и винъ перейшовъ черезъ воду и побигъ горѣдомъ до дому.

— Який се дурный хлопецъ! П'ятъ литъ мае, а ще броду боиться, — промовывъ сусидъ и пишовъ до сина.

III.

А колы литомъ уси старши пидуть у поле, Мыринъ лышається самъ, але не въ хати — въ хати винъ боиться; боиться „дидивъ у куткахъ“, себѣ то — тиней; боиться череватого комина, чорного въ середины видъ сажи; боиться грубои деревяной жерткы, де товстымъ жмутомъ высыть одежа. И отъ Мыринъ лышається на двори. Тамъ винъ може соби гуляты, зрываты зилля и розщипуваты на шматкы, будуваты хаткы зъ трисокъ та патычкивъ, що набиравъ на дровитни, або й такъ соби лежаты на прызбѣ, гритыся на сонци, слухаты цвиркання горобцивъ на яблуняхъ, дывытыся у чысте сыне небо. Любо йому, и на дытыняче чоло зновъ нибы хмарка набигае — се думка надходыть.

— А чымъ то воно чоловикъ усе бачыть: и небо, и зилля, и тата зъ мамою? — таке пытання насувається йому ни зъ видсы, ни зъ видты. — Або чымъ чуетъ? Онъ крычыть шулика, куры кудкуда-

чуть... Якъ-то я все те чую?—Йому здається, що все то чоловікъ робить ротомъ: и бачить, и слушае. Роззявляє рота: такъ и йе — видно все, чути все...

— А може ни? може—очыма?

Заплющуеть очы. О, не видно ничего. Росплющуеть: видно и чути. Зажмурюе зновъ—не видно, але чути.

— Эге, такъ ось воно якъ! Очыма видно, а чымъ же чути? Зновъ роззявляє и затуляє рота — чути! дали очы — все чути. Ажъ ось прыйшла думка — затулыты пальцями вуха. Шумъ-шумъ-шумъ! А то що таке? Чути шумъ, але не чути ни кудкудакання курей, ни крыку шулики. Однимае пальцы — чути кудкудакання, а шуму нема. Другый разъ — те-жъ саме.

— Що то таке? — миркуе самъ собі Мыринъ. — Эге, знаю вже! Вухами чую кудкудакання, а пальцями чую шумъ! А якъ-же, а якъ-же...

Пробуе разъ и другой — такъ, зовсимъ такъ!

А колы поприходьлы жени на полудень, винъ пидскакуючы бижить до батька.

— Татуню, татуню! Я щось знаю.

— А що таке, моя дытыно?

— Я знаю, що чоловікъ очыма бачить.

По батьковимъ лыци перебигъ усмихъ.

— А вухами чуе кудкудакання, а пальцями шумъ...

— Якъ? якъ?

Онъ — Та такъ, що якъ не затуляты вуха пальцями, то чуты, якъ курка кудкудакає, а якъ затулыты, то чуты тилькы шумъ.

Батько зареготався, а маты, гостро позырнувши на Мырона, сказала, махаючи не нього ложкою:

— Иды, прыблудо. йды! Такой парубокъ великий, що вже бъ дали й женывся, а таку дурницю говорыть! Чомъ ты никола не подумаешъ напередъ, що маешъ сказаты, а то таке ляпнешъ, мовъ на допаты вывизъ?... Та-же чоловикъ усе чуе вухамы: и шумъ, и кудкудакання.

— А чому-жь не чуе разомъ? Тилькы якъ не затуляты вухъ, то чуты кудкудакання, а якъ затулыты, то чуты шумъ? — запытавъ малый. — Отъ спробуйте сами! — И винъ, справди, для доказу, затулывъ свси вуха пальцями.

Маты пробубонила ще щось, але видповиди на те питання не найшла.

IV.

А вже найбільша беда була Мыронови зъ тымъ думаннямъ! Не вмивъ думаты, та й годи. Що тилько бувало скаже — все якось не таке, якъ треба, все маты або хто-небудь другой каже йому:

— Та чому ты, дурню. не подумаешъ упередъ, що маешъ казаты, а такъ бовтаешъ, якъ той бовтомъ бовтае!

И що вже бідний Мыринъ намучиться, щобъ выдуматы и потимъ сказаты щось розумне, — ни, не може та й годи. Бідний Мыринъ прыйшовъ до тої думкы, що винъ не вміє думаты!

Ото разъ сыдыть уся родына пры обиди кругомъ велького стильця на-середъ хаты. Маты подає капусту. Капуста добра, зъ саломъ, ще й крупамы засыпана. Уси йидять мовчки. Малый Мыринъ сьорбнувъ разивъ зо два, а дали запримитывъ, що такъ тихо стало въ хати—ниhto й слова не скаже. Ни видси, ни видты, здається йому, що именно теперъ йому выпадає щось сказаты. Але що бъ тутъ таке? Треба напередъ розмыслыты, розмиркуваты добре, а то вси сміятимуться, ще й мама лаятимуть. Що бъ тутъ сказаты? И малый Мыринъ зачынає думаты. Ложка, якъ нисъ їи видъ рота до мыскы, такъ и застыгла въ повітрі разомъ зъ рукою. Очи нерухомо вперлыся впередъ кудысь, а дали мымохить зупынылыся на образи Матеры Божой, що висивъ на стини; губы тилько ворущаться, мовъ щось шепчуть.

Наймыты побачылы се, ззырнулыся по-мижъ собою, торкнулы одно одного ликтямы, а дивка — наймычка шепнула навить до старого Ивана:

— Отъ, глядять, заразъ якусь дурныцю выстрелыть.

— Ба не знаты, — почавъ звильна Мыринъ, — чому ото свята Матинка дывыться, дывыться, а капусты не йисть?..

Бидный Мыринъ, хочъ и якъ мучився, не мигъ ничего лишного прыгадаты,—може, тымъ, що його сыломиць неволылы думаты „такъ, якъ люде“.

Смихъ, регить, лайка одъ матери—бидный Мыринъ заплакавъ.

— Та що жъ, колы я не вмію думаты такъ, якъ люде!—сказавъ винъ, обтыраючы слёзы.

V.

Що зъ нього буде? Яка квитка розивьється зъ того пупьянка? Се и вгадаты не трудно. Зустрічаються по нашихъ селахъ доволи часто таки дивовыжни проявы: все у нихъ зъ-малечку не такъ, якъ у людей: и хода, и облычча, и волосся, и слова, и вчынky. А колы прийдеться такий дытыни вить звикуваты пидъ тисною сильською стрихою, безъ шыршого досвиду, безъ яснийшого знання; колы зъ-малку нетямуши родычи почнуть ии неволыты, щобъ робыла усе такъ, „якъ звичайно у людей робыться“, то имъ й удасться прыдавыты вроджений нахылъ дытыны до своєридного—всеи неужывани та прыголомшени кебеты дытыны заниміють и заныдіють въ завязку,—и зъ малого Мырона выйде кепський господарь. Але буває й ще гирше: непрыголомшена до краю жыва та палка вдача потягне його до злого, не можучы розвытыся въ добро—и стане винъ забіякою, або ворожбытомъ, буде туманыты та дурыты людей одъ шырого сердца...

Але колы така дытына натрапыть на любячого и не дуже вбогого батька, що схоче и зможе потягнутися зъ остатнього, щобъ свой дытени одкрыты очи и свить, то тоди....що жъ тоди? Въ школи дытына вхопыть за науку надыво, впыватиметься нею, якъ недужый свижемъ повитрамъ, и скинчыть на тимъ, що перейметься правдамы науки и забажаетъ перевести ихъ въ жыття....

И стане малый Мыринъ палкымъ проповідникомъ тыхъ правдъ и понесе ихъ мижъ темныхъ и прыгнобленихъ, пидъ ридни силськи стрихы.

Грыцева шкильна наука.

I.

Гусы зовсимъ ничего про те не знали. Ще того самого ранку, колы батько надумавъ видвесты Грыця до школы, не знали гусы про той намиръ.

Тымъ меньше знавъ про нього самъ Грыць. Винъ, якъ звычайно, вставъ рано, поснидавъ, поплакавъ трохи, почухався, взявъ прута и пидскакуючы погнавъ гусей зъ оборы на пасовысько. Старый билый гусакъ, якъ звычайно, наставывъ до нього свою невеличку голову съ червонымы

очыма и червонымъ шырокимъ дзюбомъ, засычавъ ризко, а потимъ геркгочучы про щось зъ гусаками, пишовъ передомъ. Стара глыва гуска, якъ звычайно, не хотила йты въ гурти, а попленталася по-за мостомъ и ровомъ, за що Грыць оперезавъ її прутомъ и обизвавъ „лупяремъ“, — такъ винъ мавъ звычай обзывать все, що не пиддавалося його высокій власти на пасовыську. Выдыма ричъ, що а-ни билый гусакъ, а-ни глыва гуска, а-ни взагали нихто зъ цілои череды — а ихъ було двадцять и пъятеро — такъ такы а-ни одне не знало, що ихъ владныкъ мае незабаромъ перейти на инше, далеко не такє почесне становыще.

Тымъ-то, колы нагло и несподивано надійшла нова вистъ, се-бъ то, колы самъ батько идучы зъ поля, заклыкавъ Грыця до-дому и тамъ виддавъ його до рукъ матери, щобъ його вмыла, вычесала и вбрала, якъ Богъ приказавъ, и колы потимъ батько узявъ його зъ собою и не кажучы а-ни слова, повивъ його, переляканого, выгономъ, и колы гусы побачылы свойого недавнього повода-тора, зовсимъ у зминенимъ выди — у новыхъ чобиткахъ, въ новимъ повстанимъ капелюшку и червонымъ поясомъ пидперезаного, — пиднявся мижъ ными наглый и дуже голосный окрыкъ зачудовання. Билый гусакъ пидбигъ близько до Грыцька зъ вытягнуеною головою, немовъ хотивъ до нього добре прыдывытысь, глыва гуска тежъ простягнула голову и довгий часъ не могла й слова вымовыты зъ наглого зворушення, ажъ вкинці швыдко зацокотила: Де-де-де-де?

— Дулна гуска! — видказавъ зъ погордою Грыць и видвернувся, немовъ хотивъ сказати: — Эге, чекай лышень, не въ таки я теперь паны вскочывъ, щобъ ще ставъ видповидаты тоби на твое гусяче пытання! А проте може й для того не видповивъ, що самъ не знавъ.

Пишлы селомъ на гору. Батько—ничогои Грыць —ничого. Ажъ ось прыйшлы до чы-малого, старого будынку, пидъ соломъянымъ дахомъ, зъ коминомъ на верси. До того будынку ишло багато хлопцивъ, —такихъ, якъ Грыць, або й бильшихъ. По-за будынкомъ по городи ходывъ панъ въ сюртуци.

— Грыцю! — сказавъ батько.

— Га! — сказавъ Грыць.

— Бачышъ отсю хату?

— Бацу.

— Памъятай соби, — се школа.

— Ба, — сказавъ Грыць.

— Сюды будешъ ходыты вчытыся.

— Ба, — сказавъ Грыць.

— Справуйся добре, не пустуй, пана учителя слухай. Я йду, щобъ тебе записавъ.

— Ба, — сказавъ Грыць, майже ничого не тямлючы, що говорывъ батько.

— А ты йды зъ отсымы хлопчыкамы. Визьмить його, хлопчыкы, зъ собою!

— Ходимъ, — сказали хлопчыкы и узялы Грыця зъ собою, колы тымъ часомъ батько пишовъ на горѣдъ поговорыты зъ учителемъ.

II.

Увійшли до синей, де було зовсімъ темно и дуже негарно пахло торишньою гнелою капустою.

— Бачышь тамъ?—сказавъ до Грыця одень хлопчыкъ, показуючы въ темный кутокъ.

— Бацу,—сказавъ тремтячы Грыць, хочъ зовсімъ ничего не бачывъ.

— Тамъ яма,—сказавъ хлопчыкъ.

— Яма!—мовывъ и соби Грыць.

— Якъ будешъ зле справуватыся, то учитель посадыть тебе въ оту яму и мусытимешъ сидиты тамъ цілу ничъ.

— Я не хоцу!—ажъ скрыкнувъ Грыць.

Тымъ часомъ другый хлопчыкъ пошепки сказавъ щось до першого хлопчыка, обыдва за-сміялися, а потимъ першый, налапавшы шкільни двери, сказавъ до Грыця:

— Постукай но въ двери! Та добре!

— На що?—спытавъ Грыць.

— Треба! Тутъ такъ годиться, якъ хто вперше приходитьъ.

Въ школи бувъ гоминъ, мовъ въ улію, але колы Грыць постукавъ кулакомъ у двери, зробылося тихо. Хлопчыкы звильна одчынылы двери и упахнули Грыця у середину. Въ ту жъ мыть застукалы добри березови ризкы по його плечахъ. Грыць дуже перелякався и заверещавъ.

— Цыть, дурню!—крычали на нього выгадливы хлопци, що, почувшы стукъ, засили булы за двермы и зробылы Грыцеви отсю несподиванку.

— Ой-ой-ой ой!—верещавъ Грыць. Хлопци зякалыся, щобъ не почувъ учитель, и почалы Грыця зацтытькуваты.

— Цыть, дурню, то такъ годыться! Хто у дери стукае, то того треба по плечахъ постукаты. Ты сього не знавъ?

— Не-е-зна-а-авъ!—хлыпавъ Грыць.

— Чому не знавъ?

— Бо я-а-а пе-е-лвый ла-а-зъ у сколи.

— Першый разъ! а!—скрыкнулы хлопци, мовъ дывуючысь зъ того, якъ можна першый разъ буты въ школи.

— О, то треба тебе угостыты!—сказавъ оденъ, пидскочывъ до „дошки“, взявъ добрый шмать крейды и подавъ Грыцеву.

— На, дурню, йижъ, та швыдче!

Вси мовчалы та дывылысь на Грыця, що обертавъ у рукахъ крейду, а дали по-воли поклавъ у ротъ.

— Йижъ, дурный, швыдко!—насидалы на його хлопци, а самы ажъ душылысь зо смиху.

Грыць почавъ хрупаты и насылу зивъ крейду. Регить у школи розлягся такый, що ажъ шыбкы у викнахъ задзвенилы.

— Цого сміетесь?—спытавъ здывованый Грыць.

— Ничого, ничого. Може, ще хочешъ?

— Ни, не хоцу. А що воно таке?

— А ты сього не знаешъ? Ото дурный! Та се ерусалымъ такый,—то дуже добре.

— Ой, не дуже добре,—сказавъ Грыць.

— Бо ты ще не розсмакувавъ. Се повинень коженъ йисты, хто першый разъ приходить до школы.

Въ ту мить увійшовъ учитель. Уси хлопци, якъ сполохани горобци, миттю розбіглися и посадали по лавкахъ, тилькы Грыць лышывся, зъ сльозамы на очахъ, и зъ губамы, билымы видъ крейды. Учитель гризно наблизывся до нього.

— Якъ звешся? — гримнувъ.

— Глыць.

— Що за Грыць?... Ага, ты новий! Чому на лавци не сыдышь? Чого плачешъ? Чымъ забилився? Га?

— Та я йивъ ерусалымъ...

— Що? який ерусалымъ? — допытувався учитель. Хлопци зновъ ажъ душылысь зо смиху.

— Та давали хлопци.

— Котри хлопци?

Грыць озырнувся по хати, але не мигъ жадного впизнаты.

Ну, ну! Иды сидай, та вчыся добре, а ерусалуму бильше не йижъ, бо будешъ бытый.

III.

Почалася наука. Учитель говоривъ щось, показувавъ якись дощечкы, що на нихъ були понамальовувани якись гачкы та стовпчыкы; хлопци часъ-видъ-часу крычали щось, якъ учитель показувавъ яку нову дощечку, а Грыць ничего того не розумивъ — винъ навить не звертавъ увагы

на учителя, а дуже смишнымы здавалось йому хлопци, що сидили коло нього. Одынъ добавъ пальцемъ у носи, другой ззаду разъ-у-разъ сылкувався уткнути невеличке стебельце Грыцеву въ ухо; третій працювавъ довгий часъ дуже пыльно высмыкаючи зи своєю старою свиты латкы, ниткы, то-що; вже ихъ передъ нимъ на спидній дощці лежала ціла купа, а вінъ усе ще смыкавъ и скубъ зъ усеїи сылы.

— На що ты скубешъ? — спытавъ Грыць.

— Буду дома зъ бовщомъ йисты, — видповивъ шепеляво хлопець, и Грыць довгий часъ думавъ надъ тымъ, чы не пиддурывъ його часомъ сей хлопець.

— Але бо ты, Грыцю небоже, ничего не слушаешъ! — гримнувъ на його учитель и скрутнувъ його за вухо, такъ що Грыцеву мымоволи ажъ слъозы стали на очахъ, и вінъ такъ перелякався, що довгий часъ не тилькы не мигъ слухаты, але и зовсимъ ничего не тямывъ. Колы нарешти отямывся, хлопци вже починали чытаты склады на таблычкахъ, яки предъ ними роскладавъ и складавъ учитель. Вони невтомно по сто разъ спивучымы голосамы выгукувалы: „а-ба-ба гала-ма-га“. Грыцеву, незнаты чому, дуже се сподобалося, и вінъ почавъ своимъ пысклывымъ голосомъ навывпередкы крычаты: „а баба гала-мага“. Учитель уже ладенъ бувъ залучыть його до дуже пыльных та дотепныхъ хлопцивъ и, хотячы ще липше переконатися въ тому, переставывъ буквы. Насподивано вінъ выставывъ

передъ учнями буквы „баба“, але Грыць, не дивлячыся на нихъ, а тильки на учителя, тонкымъ спивучымъ голосомъ крыкнувъ; „галамага“. Все зареготалыся, не выключаючи й самого учителя, тильки Грыць здывованый оглянувся и зновъ на голосъ сказавъ до свого сусида: „чому не клыцысь „галамага“? Ажъ тоди бидолаха отямывся, колы учитель потягнувъ його за дотепнисть ризкою по плечахъ.

— Ну, а чого тебе тамъ въ школи навчылы? — спытавъ батько, колы Грыць на полудень вернувся до-дому.

— Вцылысь мы „а баба галамага“, — видповивъ Грыць.

— А ты вмивъ? — спытавъ батько, не входячы въ те, що се за така дывовыжна наука.

— Та зе вмивъ, — видповивъ Грыць.

— Ну, справуйся добре! — заохотывъ батько. — Якъ тутъ въ сели вивчышся, то пидешъ до міста, до бильшой школы, а потимъ выйдешъ на попа. Жинко, а дай-но йому чого попойисты!

— Ба, — одповивъ Грыць.

IV.

Мынувъ якъ-разъ рикъ пился того важного дня. Блыскучи надіи батька на Грыцеву будущиynu давно розвіялысь. Учитель прямо сказавъ, що Грыць „прядурковатый“, и що батько краще зробить, колы забере його до-дому и знову заставить гусы пасты. И справди по роци шкильной науки,

Грыць вертався до-дому якъ-разъ такой мудрый, якимъбувъ торикъ. Правда, „а баба галамага“ винъ вивчивъ докладно на-память, и не разъ навить у ви снi зъ устъ його злиало се дывовыжне слово, що становило нибы першый поригъ усякой мудросты, — поригъ, котрого йому не судылося переступыты. Се одне тилькы зъ усїей науки шкильной мицно засило йому въ голови, и дали по-за те слово Грыць въ науци не пишовъ. Буквы якось мишались у його передъ очыма, и винъ николы не мигъ впизнаты ихъ зъ лыця, котра ш, а котра т, котре „люде“, а котре „мыслите“. Про чытання вже нема чого й говорыты! Чы прычына тому була въ його недотепности, чы въ кепськимъ навчаню учителя,—сього не знаты; те тильке певно, що окримъ Грыця, такихъ „прядурковатыхъ“ мижъ тогоричнымы школярамы було 18 на 30 усихъ, и воны вси пидъ-часъ того шкильного року робылы соби блискучы надїи, якъ то гарно буде, колы воны вже вызволяться видъ щоденныхъ ризокъ, запотылышныкивъ, штурханцивъ, паль та заволосныкивъ, и покажуться зновъ у повнимъ блиску своей повагы на пасовыську.

А вже хто-хто, а що Грыць запевно найбільше и найчастішь про те думавъ! Клятый букваръ, що його винъ за часъ цилоричной натугы надъ науковымы питаннямы пошарпавъ и подеръ трохи не на сичку; кляте „а баба галамага“ и кляти учителяви прычипкы та заоохочування до науки такъ остогыдлы йому, що винъ ажъ схудъ та зблiдъ, и ходывъ увесь часъ мовъ

сонный. Нарешти, змылувався Богъ и пославъ мисяць лыпень, и змылувався батько та сказавъ одного ранку:

— Грыцю!

— Га?—сказавъ Грыць.

— Видь сьогодні вже не пидешъ до школы.

— Ба!—сказавъ Грыць.

Скынъ очоботы, и капелюхъ и поясъ,—треба сховаты про недилу, а ты пидпережыся лычкомъ, беры стару шапку на голову та жены гусы пасты.

— Ба!—сказавъ радисно Грыць.

V.

Гусы,—звычайно, дурни гусы,—и сымъ разомъ не знали про радисну змину, яка ихъ чекала.

Цилый рикъ Грыцовой шкильной науки ихъ пасъ малый сусидський хлопчыкъ Лукашъ, що звычайно, тилько й робывъ на пасовыську, що, копавъ ямки, липывъ паскы зъ болота та пересыпався порохомъ. Про гусей винъ не дбавъ зовсімъ, и воны ходылы самопасъ: не разъ имъ траплялося зайты въ школу, и тоди приходилось имъ вытерпиты богато прокленивъ и, навить, побоивъ. А окримъ того, нещастя килька разивъ того року зловищымъ крыломъ перелитало по-надъ чередою. П'ять молодыхъ гусакивъ и десять гусокъ господиня попродала у мистечку; важко було тымъ, що осталысь, розлуча-

тыся зъ нумы. Стару попелясту гуску забывъ хворостыною въ шкоди сусидъ и въ лютій безсердечности прыпавъ бездушного трупа за лапу до теи-жъ хворостыны, воликъ його такъ черезъ усеньке пасовысько, а потимъ перекинувъ господареві на обору. А одного молодого гусака, красу и надію череды, забывъ шулика, колы разъ видбывся одъ своеи ридни. Але проте череда сього року була бильша, нижъ торикъ. Дякуваты билому гусакови та глывій гусци та ще двомъ чы тромъ молодымъ и донькамъ,—въ череди сього року було бильшь 40 штукъ.

Колы Грыць зъявився мижъ нумы зъ прутомъ, знакомъ своеи намисныцької власты, зразу уси очи звернулыся на нього, и тилькы одне здывоване сычання було чуты. Але а-ни билый гусакъ, а-ни глыва гуска не забулы ще свого колышнього доброго пастыря и швидко прыгадали соби його. Голосно выкрыкуючы зъ радощивъ та трепочучы крыльмы, воны кынулыся до нього.

— Де-де-де-де? — цокотила глыва гуска.

— Адже въ школи бувъ,—видказавъ гордо Грыць.

— Овъ! овъ! овъ! — дывовався билый гусакъ.

— Не вирышь, дурню? — крыкнувъ на нього Грыць и оперезавъ його прутомъ.

— А сьо-сьо-сьо? А сьо-сьо-сьо? — шепотилы, громадячысь кругомъ нього, други гусы.

— То нибы: чого я навчывся? — переклавъ ихъ питання на людську мову Грыць.

— Сьо-сьо-сьо-сьо? — дзѣботилы гусы.

— А баба галамага!—видповивъ Грыць.

Зновъ зачудоване сычання, немовъ а-ни одна зъ тыхъ 40 гусячихъ голивъ не могла зрозу-ты такой глыбокой мудросты. Грыць стоявъ гор-дый, недосяжний. Ажъ нарешти билий гусакъ здобуся на слово:

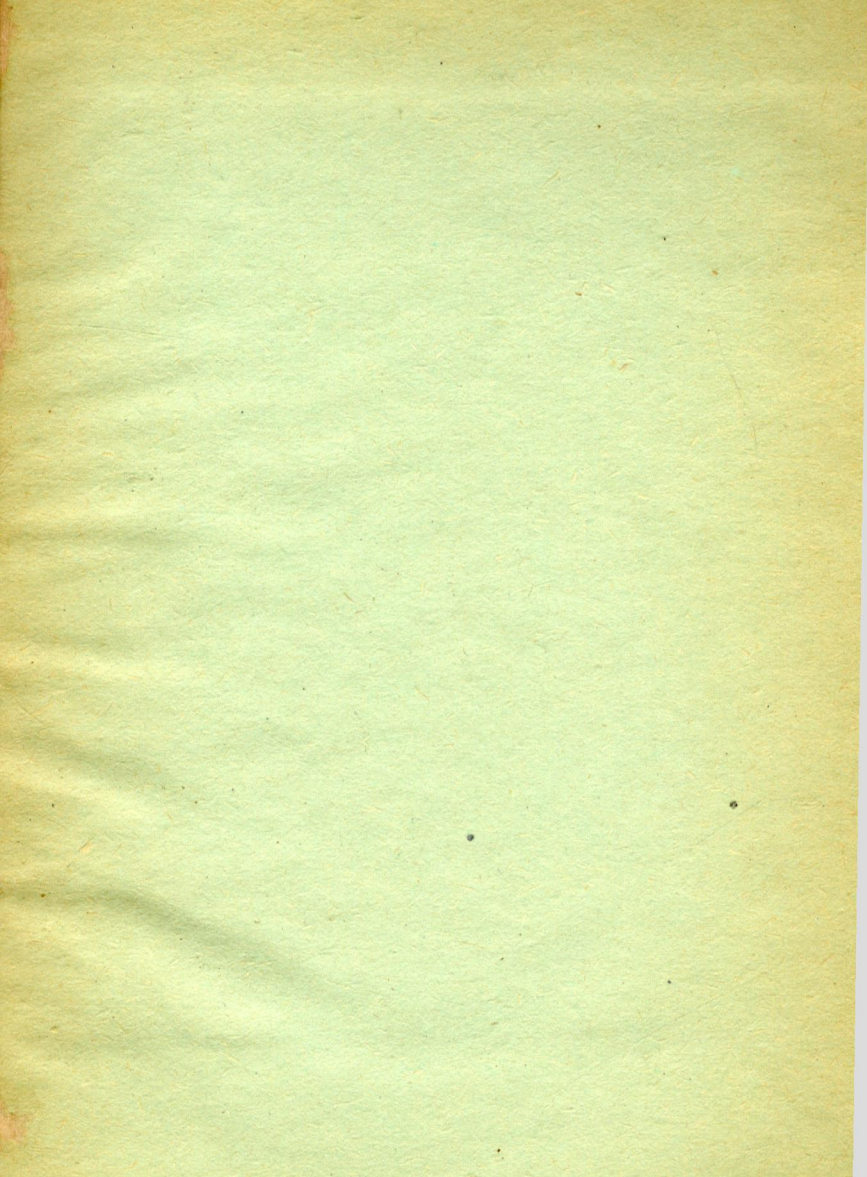
— А баба галамага! а баба галамага!—скрык-нувъ винъ своимъ дзвинкымъ металичнымъ го-лосомъ, выпроставшысь, задершы высоко у-гору голову и трипочучы крыламы. А потимъ, обер-нувшысь до Грыця, додавъ, немовъ для того, щобъ йому ще бильше завдаты сорому:

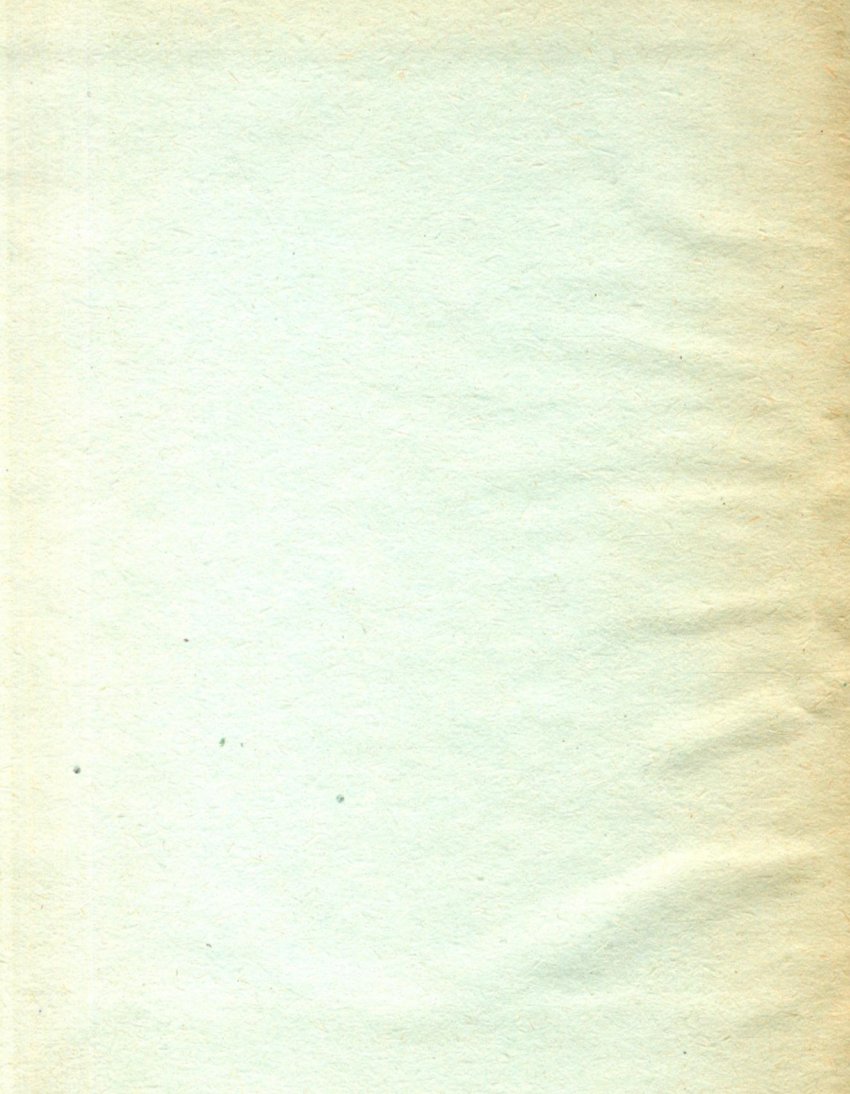
— А кшы, а кшы!

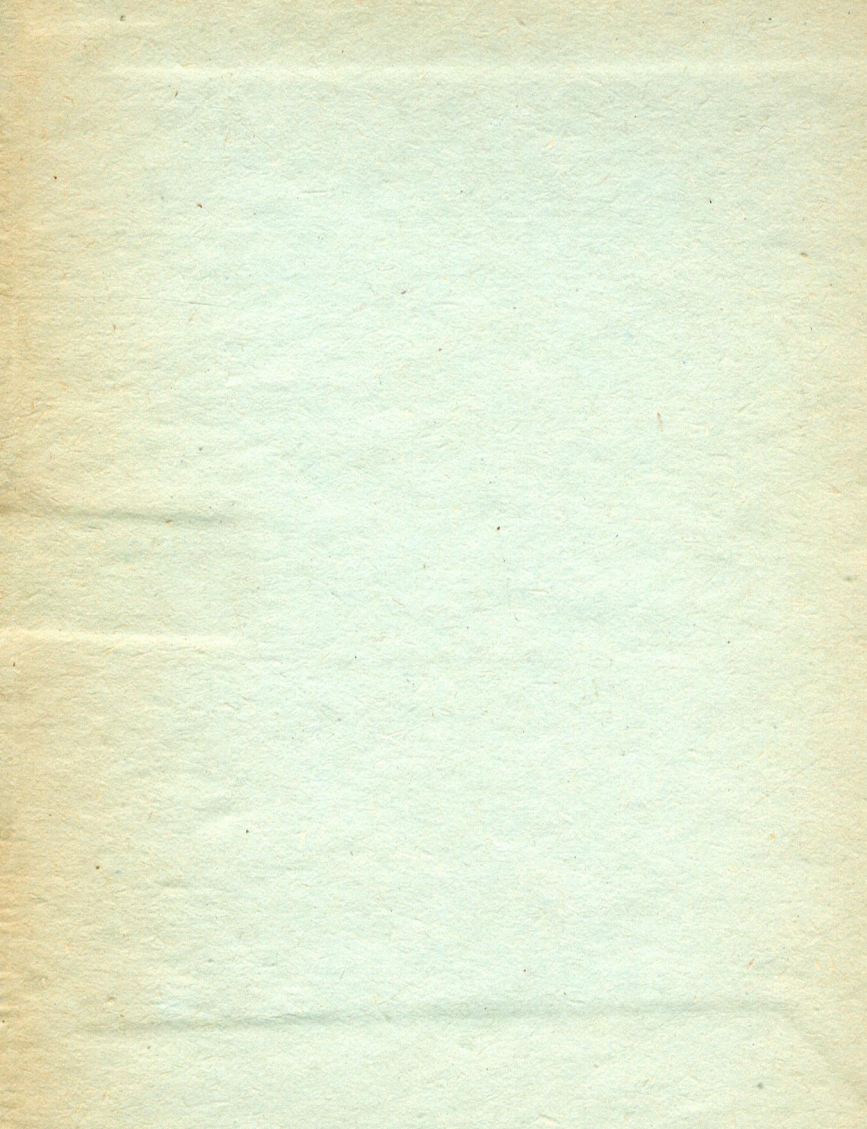
Грыць бувъ зломаний, привстыданий: гусакъ въ одну мить перенявъ и проказавъ ту мудристь, що коштувала йому рикъ науки!

— Чому воны його до школы не давали?—по-думавъ соби Грыць и погнавъ гусы на толоку.

31.790

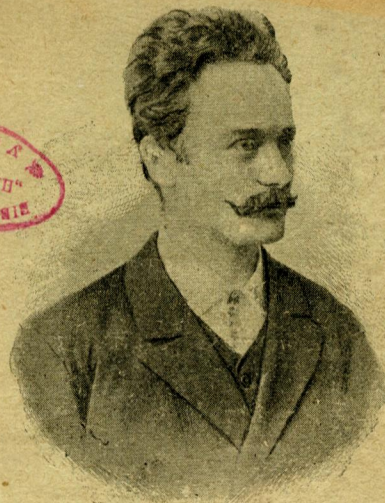
ф | I
Л-501 1901

2551

Иванъ Франко.

№ 20.

№ 20.

Лесышыха челядь.

МАЛЫЙ МЫРИНЪ.

Грыцева шкильна наука.

КІЕВЪ.

Типографія Петра Барскаго, Крещатикъ, соб. домъ, № 40.
1901.